

Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ ve Değişen Küresel Dinamikler

Seda Gözde TOKATLI*

Avrupa Birliği Tarihsel Gelişimi

Soğuk Savaş dönemi, iki kutuplu yapı içerisinde güç dengesinin süper güçler tarafından belirlendiği, süper güçlerin topyekûn savaş içerisine girmediği fakat savaşın üçüncü dünya ülkeleri içerisinde yürütüldüğü “zornunlu barış dönemi” olarak tanımlanmaktadır (Sokullu, 2019: 4). Soğuk Savaş döneminde hissedilen ortak tehdit algısı ittifak üyelerini bir arada hareket etmeye zorlarken, yapısal değişikliklerin yön değiştirmesiyle çıkar odaklı yaklaşımlar ön plana çıkmıştır. Avrupa'nın ülke sınırlarının korunması ve müttefik ülkeler savunmalarını güçlendirmesi için askeri ekipman desteğini sağlayan ABD, ekonomik sorunların çözüme kavuşması için gerekli olan dış yardımlar veya uygun ödemeli kredi temini ile Batı ittifakının güçlenmesini ve mevcut sorunlar karşısında ise beraber hareket etmeyi amaçlamıştır. Avrupa ülkeleri içerisinde siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanması veya kendi kendine

yetebilen ekonomiler haline gelmeleri aynı zamanda Amerika'nın refah ve barış sürecine de olumlu yönde katkı sağlamıştır.

1950 yılında Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman öncülüğünde, Belçika, Federal Almanya, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalanan “Avrupa Kömür ve Çelik Anlaşması” Avrupa bütünleşmesinin ilk adımlarının atılmasını sağlamıştır. Robert Schuman'ın öncülüğünde temeli oluşturulan Avrupa Birliği Topluluğu zaman içerisinde üye sayılarını arttırmaya yönelik önemli girişimlerde bulunarak genişleme stratejisini uygulamaya koymuştur. 1981 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun inşa edilmesiyle ortaya çıkan ortak pazar hedefi “Avrupa Tek Senedi” çatısı altında lanse edilmiş, üye ülkeler arasındaki tek pazar modelinin inşa edilmesini, birçok alanlarda işbirliği alanlarının genişlemesini ve birlik içerisindeki koordinasyonun arttı-

*Doktor Öğretim Görevlisi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, sedagogzde@hotmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-1880-1338>

Donald Trump destekçileri için Marine Le Pen'in projesi, eski Amerikan başkanı-nınsını anımsatan bir dünya vizyonunu savunuyor. Fotomontaj/Reuters/Philippe Laurensen/Jonathan Ernst

rılmasına yönelik önemli bir girişim olarak kayıtlara geçmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda Avrupa ülkeleri arasındaki bütünleşme daha fazla hız kazanmıştır.

AB içerisinde derinleşme sürecini başlatan Avrupa Tek Senedi sonrasında, ikinci derinleşme süreci 1992 yılında imzalanan "Maastricht Antlaşması" ile tamamlanmıştır. Maastricht Anlaşmasıyla siyasi temellerini atılan Avrupa topluluğu, kendi içerisindeki kurumlarını güçlendirerek geniş yetkilere sahip olmuş ve AB kimliğini kazanmıştır (AB Türkiye Delegasyonu, 2021). 1997 yılında imzalanan "Amsterdam Anlaşması" ile derinleşme sürecinin üçüncü aşamasına geçiş yapılmış, Avrupa Birliği (AB) yetkisine bırakılan politikalar artırılmıştır.

2001 yılında yürürlüğe giren ve derinleşme sürecinin diğer aşaması olan "Nice Anlaşması" ile kurumsal yapı güçlendirilmiş, karar alma mekanizmaları yeniden gözden geçirilmiştir. 7 yıl süren müzakereler sonrasında. 2007 yılında yürürlüğe giren "Lizbon Anlaşması" ise derinleşme sürecinin son aşaması olarak kayıtlara geçmiştir. ABD'nin o dönemde ihtiyacı olan güçlü Avrupa topluluğu, transatlantik ittifakın da daha güçlü olmasına önemli katkı sağlamıştır. Savaş sonrası dönemde, ABD ve AB'nin sorunlar karşısında ortak hareket etmesi krizlerin çözümünde, insani müdahalede, barış güçlerinin temininde veya barışın yeniden inşa edilmesinde önemli rol oynarken güçlü bir transatlantik ittifakın varlığı da ortaya çıkmıştır. ABD öncülüğünde inşa edilen AB,

Soğuk Savaş döneminde Doğu Blok'u karşısında dengeleyici rol oynarken, savaş sonrası dönemde de transatlantik ittifak ağının devamlılığına da önemli katkı sağlamıştır. Transatlantik ittifakın güçlü olmasında rol oynayan ortak savunma şemsiye olan NATO, ekonomik ve finansal kurumların kontrol gücüne sahip olan IMF ve Dünya Bankası, transatlantik ittifak ilişkilerin bir üst seviyeye taşınmasında önemli rol oynamıştır. Avrupa Birliği'nin dış politika kararlarında, siyasi tercihlerinde ve ekonomik ilişkilerinde önemli rol oynayan ABD, sistem içerisindeki hakimiyetini başarılı bir şekilde sürdürmüştür. 1980'li yıllardan sonra, ABD öncülüğünde inşa edilen bölgesel örgütlenmeler, uluslararası finans ve siyasi kuruluşlar, serbest ekonomiyi teşvik etmeye yönelik artan eylemler Batı ittifakı içerisinde etkisini göstermeye başlamıştır.

Küresel Liberal Politikaların Aşırı Sağ'ın Yükselişine Olağan Etkileri

Küreselleşme, uluslararası göç, değişen üretim süreçleri, demografik değişimler, neoliberal politikalar, derinleşen eşitsizlik, kitle iletişim araçlarıyla çeşitlenen ve artan sosyal hareketler, gibi etkenlere bağlı olarak hükümetlerin toplumları idare etmede zorluklar, kimi zaman krizlerle karşılaşmaları sonucunu ortaya çıkarmıştır (Çetin ve Özcan, 2019: 73). Neoliberalizm, ekonominin devlet kontrolünden soyutlanmasını ve piyasayı serbest ekonominin ve özel teşebbüs-

lerin yönetmesi gerektiğini savunan düşüncedir. Özellikle, 1970'li yıllarda küreselleşmenin artan önemiyle devletin piyasa içerisindeki etkisi azaltılmış, özelleştirmeler teşvik edilmiş ve vergi oranlarında da önemli düşüşler meydana gelmiştir. Dünya Bankası ve IMF tarafından sağlanan fonlarla iktisadi politikalar uygulanmakta ve kamu harcamalarının azaltılması talep edilmiştir. Devletin piyasalar üzerindeki etkisinin azalması, serbest pazar ekonomisinin önünü açmıştır. Devletin etkinliğinin küçültülmesi daha az sosyal hizmet sağlamasına yol açmıştır. Bu durum ülke içerisinde yoksul olan sınıfın aleyhinde sonuçlar doğurmuştur. 1979'da ortaya çıkan petrol krizi ekonomik durgunluğu artırmış ve ardından gelen kur krizleri Avrupa'nın parasal çabalarında yine başarısız olmasına neden olmuştur.

Küreselleşmenin hızla artan etkisiyle Avrupa içerisinde artan sanayisizleşme sorunları önemli işsizlik sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Avrupa sanayisi içerisinde orta sınıfın güç kaybetmesi, Asya'nın en büyük rakip pazar olarak yükselişi ve bireylerin refah düzeyinde görülen azalma ciddi sosyal ve sınıfsal sorunları ortaya çıkarmıştır. 1980'li yıllarda Avrupa'da yaşanan dönüşümlerin ideolojik veya siyasi nedenlerle değil, daha çok dünyada küreselleşmenin artan etkisiyle ülkelerin değişen konjonktürüne uyum sağlama yönünde artan çabası olarak görülmektedir. Dünya ekonomisinde kapitalizmin en ileri boyutları dene-

yimlenirken düşük eğitim seviyeli, dar gelirli ve siyasi sisteme karşı tepkili sosyal gruplar kendilerini temsil eden ve seslerini duyurabilecekleri tek platform olarak aşırı sağ partileri görmeye başlamıştır (Rydrgyen, 2005: 413-437).

AB bütünleşme tarihçesinde yaşanan art arda krizlerin nedeni temelde siyasi olmaktan çok ekonomik niteliktedir. Örneğin, 2008 yılında ortaya çıkan finansal kriz ise neredeyse bütün Avrupa'yı etkilemiş, orta sınıf gruplarında sosyo-ekonomik anlamda önemli sorunlar ortaya çıkarmıştır. 2008 ekonomik krizi sonrasında Avrupa içerisinde artan rekabet baskıları karşısında sosyal koruma ve refah devletlerini devam ettirme konusundaki ülkeler üstün bir performans gösterememiştir. ABD'nin uluslararası piyasalar üzerindeki hakimiyetini kaybetmesi, en büyük ticaret partneri olan AB ülkelerinde ekonomik gelişmelerini sektöre uğratmış ve ülke içerisinde çeşitli ekonomik sorunları ortaya çıkarmıştır. 2008 ekonomik krizi, AB üyelerinin ekonomik büyümesinin artık tamamen iç piyasaya bağlı olmadığını, uluslararası piyasanın da temel alındığını göstermektedir. Özellikle, İspanya, Yunanistan, İtalya ve Portekiz, küresel anlamda durgunluk yaşayan ülkelerin başında gelmiştir. Ekonomik sorunların bir üst seviyede geliştiği bu dönemde İslami terör'ün Batı kanadı içerisinde artan etkisi, ulusal çıkar kavramını daha önemli kılmış, milliyetçilik, kimlik, ulus olma bilinci gibi değerlerin ise önemi daha fazla arttırmıştır.

Küreselleşme sonrası ortaya çıkan adaletsiz sermaye dağılımı, orta sınıfın göç hareketliliğini de arttırmıştır. Aşırı sağ besleyen başlıca olay ve olgular son on yılda gözlemlenen ekonomik durgunluk ve genç işsizliği, artan şiddet ve terör olayları, göçmen dalgasının dünyayı sarmasıyla tetiklenen milliyetçilik ve popülizm gibi faktörler olmuştur (Öztürk ve Genç, 2017). Aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi ekonomik alanda güvensiz ve istikrarsız bir ortamın oluşmasına yol açmıştır. Aşırı sağın yükselişinde her ne kadar küresel piyasalarda yaşanan hareketlilik önemli bir rol oynasa da küresel dengelerde yaşanan değişimler, toplumsal, sınıfsal ve ya kimliksel sorunlar ortaya çıkarabilmektedir.

Küresel Dinamiklerin Sistem İçerisinde Artan Etkisi

Aşırı sağ partilerin yükselişi her ne kadar ülke içerisinde yaşanan ulusal sorunlar nedeniyle ortaya çıksa da küresel dinamiklerle başarılı bir şekilde ilişkilendirilebilmektedir. P eter Gourevitch "*ikinci düzeye tersten bakış*" teorik modeline göre, merkezi bir devletin var olmadığı küresel sistemde oluşan dev dalgaların devletlere ve toplumlara doğru nüfuz etmesi kaçınılmazdır (Kürşad, 2018). Küreselleşme dinamiklerinin ülkelerin iç siyasi mekanizma ve unsurlarına ciddi anlamda etkisi bulunmaktadır. Bu teoriye göre, küresel ekonomik durgunluk, küresel terör, küresel gelir dağılımında yaşanan krizler, iç savaşlar veya göç hareketliliği aşırı sağın

güç kazanmasında önemli rol oynamıştır. Örneğin, yabancı düşmanlığı veya göçmen karşıtlığının en önemli kaynağı bireylerin kendi ülkesinde kendisini yabancı gibi hissetmelerine yol açmaktadır. Örneğin, Alman ulusun Nazilere yönelik artan yabancı düşmanlığı ve tarihi değiştirme yönündeki girişimleri bunun en güzel kanıtıdır.

2017 yılında Fransa Başkanlık seçimlerinde aşırı sağcı Le Pen'in seçim esnasındaki vaatleri ile ABD'de Donald Trump'ın popülist söylemleri arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Donald Trump yönetiminin, ulusal çıkar kavramı ekseninde aldığı tek taraflı politikaları, yabancı karşıtlığı, Önce Amerika sloganı, İslam ve göç karşıtlığı en somut örnekler arasında yer almaktadır. Fransa'nın yabancılara yönelik eleştirilerinin ön plana çıkmasının arkasında güçlü bir Fransız medeniyeti yatmaktadır. Batı ittifakı içerisinde sağ partilerin yükselişe geçmesi İngiltere'nin AB üyeliğinden çekilme yönünde aldığı (Brexit) kararını da hızlandırmıştır. Sağ partilerin bütünleştirici olmak yerine, ayrıştırıcı ve dışlayıcı bir politika yürütmeleri sistem içerisindeki mevcut işbirliklerinin, uluslararası kurum ve kuruluşların meşruiyetlerinin daha fazla sorgulanmasına yol açmıştır. AB içerisinde küresel sisteme yönelik olumsuz algının artması da Avrupa içerisindeki entegrasyon sürecini zayıflatmıştır. AB içerisinde otoriter ve aşırı milliyetçi ideolojinin güçlenmesi, artan göç dalgaları ve

devletçi duygulara yönelik artan ilgi Avrupa ülkelerinin ortak karar alma mekanizmalarını olumsuz yönde etkilemiştir.

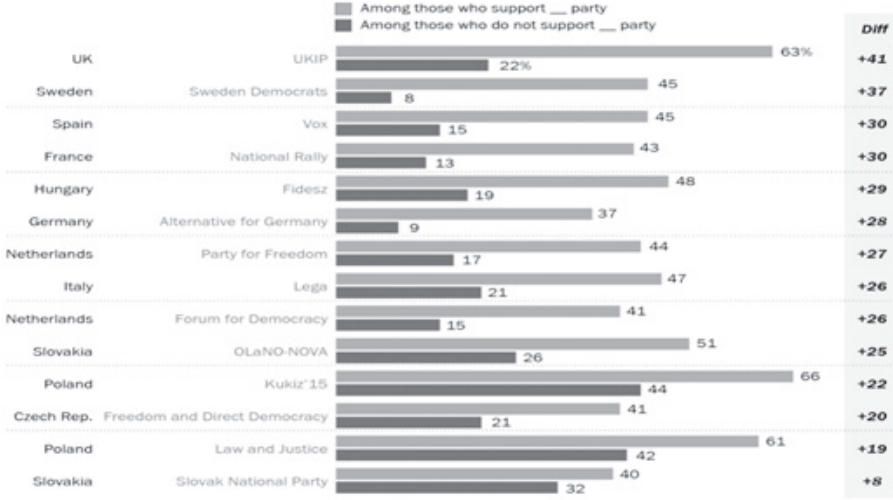
Avrupa'daki aşırı sağın yükselişi ve otoriterleşme yönünde artan eğilimlerinin nedenleri arasında küresel sistemin değişen dinamikleri de önemli rol oynamaktadır. Küresel piyasaların artan önemi, neoliberal ekonomik politikaların özellikle 1970'li yıllardan sonra küresel üretim süreçleri üzerinde artan olumsuz etkisi devletler arasındaki ekonomik eşitsizliklere yol açmıştır. Ekonomik kırılmanın ortaya çıkmasıyla orta sınıfın gücünü kaybetmesi, işsizlik sorunların belirgin hale gelmesi ve yaşanan ekonomik durgunluk aşırı sağ politikaların daha fazla zemin kazanmasına yol açmıştır. 2008 küresel finansal krizinden sonra Avrupa içerisinde yaşanan ekonomik sorunlar belirgin hale gelmiş, Avrupa içerisinde ulusal milliyetçilik, kendi kendine yetebilme veya yabancı düşmanlığı gibi önemli başlıklar uluslararası siyasette prim kazanmaya başlamıştır.

Küresel sistem içerisinde artan sorunlar karşısında küresel sistemin temel kurumları olan IMF, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletler ciddi bir meşruiyet krizi ile karşı karşıya kalmıştır. Ulusal menfaatleri ön plana çıkararak kendi değerleri doğrultusunda bir dış politika izlemeye yönelen sağ radikal grupların Batı toplumları içerisinde artan etkileri mevcut ilişkilerin seyrini ve ittifak ruhunu

Tablo: Avrupa'daki Sağ Popülist Partilerin Trump Hükümetine olan Güven Oranları 2019

Greater confidence in Trump among European right-wing populist party supporters

% who have confidence in U.S. President Donald Trump to do the right thing regarding world affairs ...

Note: Only statistically significant differences shown. "Support" percentages represent respondents who have a favorable view of each party. "Do not support" percentages represent respondents who have an unfavorable view of each party. For more information on European populist parties, see Appendix.

UKIP was the largest UK party in the European Parliament prior to the 2019 elections. Many supporters and elected officials left to join the new Brexit Party in early 2019. The survey was fielded around the time the new party emerged and does not include a measure of attitudes toward the Brexit Party.

Source: Spring 2019 Global Attitudes Survey, Q38a.

*Trump Ratings Remain Low Around Globe, While Views of U.S. Stay Mostly Favorable"

PEW RESEARCH CENTER

Kaynak: Spring 2019 Global Attitudes Survey ,Pew Research Center, Q35a.

da derinden etkilemeye başlamıştır. Yenilikçi değerlerin zayıfladığı, müzakere gücünün önemini yitirdiği ve yeni alternatif oluşumların engellendiği bir dünya düzeni istikrarsız ve çatışma odaklı bir küresel yapının temellerini atmaktadır. Küreselleşme sonucunda güvenlik alanında artan sorunlar, kültür ve normların erozyona uğraması kimlik sorunsalını ortaya

¹Yenilenebilir hidrojen, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektriği kullanarak suyu hidrojen ve oksijene ayıran elektrolizörler tarafından üretiliyor. Açık denizde yenilenebilir hidrojen üretimi, elektrolizörlere bağlı açık deniz rüzgar çiftliklerinde gerçekleştirilebilir. Bu şekilde üretilen yenilenebilir hidrojen, açık denizde boru hatları veya gemiler yoluyla taşınabiliyor.

çıkarmıştır. Modernleşme sonrasında artan yalnızlık problemleri suç oranlarında ve toplumsal şiddetin artmasında itici bir rol oynamıştır. Aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesinde her ne kadar ekonomik sorunlar önemli rol oynasa da psikolojik ve toplumsal boyut da yadsınamaz.

Sağ partilerin savunduğu değerler ABD eski Başkanı Donald Trump yönetiminin popülist söylemleri ile daha fazla netlik kazanmıştır. Aşırı sağ radikaller "Biz ve ötekiler" kavramını söylemlerinde yer vererek duygusal yıpratma politikası uygula-

maktadır. ABD içerisinde popülizmi destekleyen ayrıştırıcı ve ötekileştirici söylemler Avrupa içerisindeki aşırı sağ partiler ile daha etkili olmaya başlamıştır.

Sağ parti liderleri ülke içerisindeki göçmenlerin kendi kültür ve yaşam biçimine zarar vereceğini düşünerek “*Biz ve onlar*” söylemlerine daha fazla yer vermesi dışlayıcı siyasetin temelini oluşturmuştur. Örneğin, Donald Trump yönetimi dış politikası Avrupa’daki sağ partilerin yönetime gelmesi ile daha fazla destek bulmuştur. İngiltere %32, İsveç %23, Fransa %21, İtalya %20, Hollanda % 20 ve Almanya ise %19 oranında Trump yönetimine verdiği desteği arttırmıştır. Aşırı sağ’ın Avrupa’da gelişimi aslında küresel güç olan ABD için bir avantaj sağlarken, Avrupa içerisindeki sağ partilerin gördüğü destek de AB içerisinde popülist söylemlerin artmasına önemli katkı sağlamaktadır.

Aşırı sağ veya radikal sağ partilerin yükselişe geçmesinde önemli rol oynayan terör faaliyetleri de küresel dinamiklerin analizinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Avrupa içerisinde yükselişe geçen kimlik ve milliyetçilik kavramı, 11 Eylül terör saldırıları sonrasında yerini İslam sorununa bırakmıştır. Örneğin, 11 Eylül ile beraber Londra, Paris, Madrid, Brüksel ve Almanya’da gerçekleştirilen irili ufaklı terör saldırıları da AB vatandaşlarının Müslümanlara yönelik var olan algısını değiştirmiş,

güvenikleştirme politikalarının ivme kazanmasına yol açmıştır. Bu noktada, Batılı ülkelerin kentlerinde yaşanan terör saldırıları özellikle sınırların daha iyi korunması gerekçesini kitlelerin gözünde daha inandırıcı bir aşamaya taşıyan sebebi teşkil ettiği ifade edilebilir (Özcan, 2018: 77).

Beyaz ırkın üstünlüğü, milli değerler, anti-küresel yaklaşım, kimlik kavramları her geçen gün küresel siyaset içerisinde daha fazla önem teşkil etmeye başlamıştır. Sağ radikal gruplar ulusalcı bir yaklaşım sergileyerek ulus güvenliğini savunmakta ve gelebilecek olası tehditler karşısında popülist söylemlere yönelerek aşırıcılığa kaçmaktadır. Uluslararası yapı içerisinde ayrılıkçı söylemler ile ön plana çıkan sağ partiler yükselişe geçerek iktidar yapılaşma içerisinde söz sahibi olmaya çalışmaktadır.

Özellikle, COVID-19 pandemisi ile Avrupa Birliği içerisinde kendi kendine yetebilmenin önemi bir kez daha ortaya konmuştur. Bu süreçte, Avrupa Birliği ülkelerinin devlet merkezli siyaset anlayışı önem kazanmış, korumacı ekonomik politikalara daha fazla yer verilmiş, sınırlar daha belirgin hale gelmiş ve ulusal egemenlik kavramının önemi daha fazla vurgulanmıştır. Aşırı sağ partilerin yükselişine avantaj sağlayan Kovid-19 pandemisi toplum içerisinde belirsizliklerin daha fazla alevlenmesine ve meydan okumaların ise daha fazla şiddetlenmesine yol açmıştır.

Son zamanlarda özellikle İsveç, Fransa, Hollanda ve İtalya içerisinde milliyetçilik faaliyetleri ön plana çıkmış ve radikal sağ grupların gelişiminde önemli rol oynamıştır. Özellikle, 2022 yılında İtalya'da ilk kez zafer kazanan İtalya'nın Kardeşler Partisi lideri Giorgia Meloni iktidar koltuğuna geçmeyi başarmıştır. İsveç Demokratlar Partisi de oy oranını %20,5'e kadar yükselterek ülkenin 2. büyük partisi olmayı başarmıştır. Örneğin, İspanya'da benzer şekilde aşırı sağ partisi Katalonya sorunuyla hızla yükselişe geçmiştir. Katalonya sorunu dışında ülkenin yaşadığı ekonomik kriz ve Avrupa'daki popülizm de Vox'un yükselmesine önemli katkı sağladı. Avrupa Parlamentosu içerisinde oylarını artıran aşırı sağ partiler Avrupalılaşıma düşüncesinin gerilemesine, anayasa tartışmalarında AB'nin yeni bir aşamaya geçememesine ve ülkelerin kendi iç siyasetlerine daha fazla yönelmelerine yol açmaktadır (Yıldırım, 2022).

Sonuç

Uluslararası sistem içerisinde sağ partilerin yükselişe geçmesiyle artan popülist değerlerin ayrıştırıcı ve farklılaştırıcı unsurları mevcut güç dengelerini olumsuz etkilemekte ve işbirliklerinin yeniden oluşmasını sağlamaktadır. Uluslararası sistem içerisinde popülist değerlerin artan etkisiyle ulusal değerler, milli çıkarlar ve güvenlik kavramlarının ön plana çıkması, liderlerin geleneksek dış politika anlayışından uzaklaşma-

sına yol açmaktadır. Avrupa Birliği içerisinde ayrılıkçı politikaların hız kazanması, sosyal hedeflerden ziyade ülkelerin mali hedeflere daha fazla yönelmesi, ekonomik krizlerin yarattığı toplumsal bunalım, küresel güçlerin ülke siyasetleri üzerinde artan yetkileri, bölgeselleşme ve otoriterleşme yönünde artan eğilim, artan etnik ayrımcılık ve ırkçılık faaliyetleri aşırı sağın yükselişine büyük avantaj sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde, AB içerisinde partilerin paralel yönde artış gösteren bölgeselcilik ve milliyetçilik faaliyetleri, içsel veya dışsal dinamikler karşısında daha fazla avantajlar elde etmesini sağlamıştır.

Küresel gelişmeler kapsamında, Avrupa'ya komşu olan ülkelerde ortaya çıkan iç savaşlar veya ülke içi çatışmalar sonrasında toplumsal hareketlilik hızla artmış, göç faaliyetlerinde de önemli artışlar görülmüştür. Toplumsal entegrasyonun sağlanamaması, Euro'nun ve AB kurumlarının geleceğinin daha fazla sorgulanması ve yüksek dozda artan ulusalcılık kavramı Avrupa ülkeleri içerisinde her geçen gün daha fazla ivme kazanmaktadır. Avrupa karşıtlığının artması, farklılaşan değerler veya ayrıştırıcı faaliyetlerin hız kazanması bütünleşmiş bir Avrupa topluluğunun önünde büyük bir engel oluşturmaktadır. 2022 yılında başlayan ve hala devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa'daki sorunların daha fazla büyümesine yol açarken, başta enerji krizi olmak üzere art arda gelen birçok sorunlar

popülist liderlerin söylemlerini güçlendirmeye devam etmektedir. Ukrayna Krizi sonrasında yaşanan göç hareketliliği, enerji fiyatlarının artması sonucunda ekonomide yaşanan düşüş ve beraberinde gıda fiyatlarının da artış göstermesi Avrupa içerisindeki sağ siyasi trendin yeniden ivme kazanmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu,(2021). “ *AB'nin Tarihi*” 2021.

Çetin İ., Özcan, M. (2018).”*Popülist Siyaseti Besleyen Cemaatleşme ve “Ötekiler”* Sosyoloji Dergisi Sayı: 37 Yıl.

Kürşad,H. (2018),*Aşırı Sağ'ın Yükselişi: Resme Küresel Perspektiften Bakmak* Muhafazakar Düşünce.

Öztürk,D.Tunçel,G., H.D., (2017). “*Chapter 8: Globalization and Global Society*” In Nejat Doğan & Joseph Drew Eds. Introduction to International Relations, Eskişehir: Anadolu University Publications

Rydrgyen, J. (2005). *Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family*, European Journal of Political Research, 44(3), pp. 413-437

Sokullu, E.C.(2019). “*Savaş Türleri*” Güvenlik Yazıları Serileri, İstanbul, No:22,s.4.

Spring 2019 Global Attitudes Survey,(2019), *Trump ratings remain low around the globe while views of us stay mostly favorable*,Pew Research Center, Q35a. Erişim Adresi: https://www.pewresearch.org/global/2020/01/08/trump-ratings-remain-low-around-globe-while-views-of-u-s-stay-mostly-favorable/pg_2020-01-08_us-image_0-05/

Yıldırım, Y. (2022) ‘*Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa’da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ*,Amme İdaresi Dergisi,Cilt 50, Sayı 2.